

Henrici Regii Ultrajectini De affectibus animi dissertatio

<https://hdl.handle.net/1874/31212>

HENRICI REGII
ULTRAJECTINI

30.

DE

AFFECTIBVS

ANIMI

DISSERTATIO.

TRAIECTI AD RHENUM,
TYPIS *Theodori ab Ackersdyck, & Gisberti à Zijll,*

1713

HENRICI REGII
ULTRAJECTINI
DISSERTATIO
DE
ANIMI AFFECTIBUS.

I. Vandoquidem recta Affectuum animi intelligentia à præcedente actionum humanarum, ac præsertim Animalium, & quidem Cogitativarum, cognitione dependet; brevem harum, alibi à me traditarum, commemorationem istorum explicationi præmittendam cenfeo.

II. Actiones itaque, quæ ab homine peraguntur, sunt vel naturales, vel animales. Naturales sunt, quæ à solâ partium naturâ, sive earum temperie & conformatione, perficiuntur. Eæque sunt duæ: alitura & generatio. Animales sunt, quæ non tantum à temperie, & partium conformatione; sed etiam ab anima sive mente perficiuntur, vel saltem perfici possunt. Eæque sunt automaticæ, vel cogitativæ. Actiones animales automaticæ sunt, quæ, animâ seu mentè ad rem non attendente, per solum quidem organorum animalium, nempe spirituum, nervorum, cerebri, & musculorum, ab objecto interno vel externo agitatorum, motum, ab homine tanquam aliquo automato, aut instar bruti alicujus animalis, peraguntur; sed à mente tamen, si attendat, peragi possunt. Eæque sunt tres: receptio sensus, reminiscentiæ, & imaginationis simplicis; item appetitus sensitivus, nec non motus spontaneus. Actiones animales cogitativæ sunt, quas homo, mente ad rem attendente, peragit. Hæ etiam cogitationes dicuntur, quia mens, in iis peragendis, ab objectis excitata, sese ad eorum attentionem cogat. Cogitationes sunt duæ: intellectus & voluntas. Intellectus, est cogitatio, qua res cognoscimus. Eaque duas habet partes: perceptionem sensus, reminiscentiæ, & imaginationis perceptivæ; & judicium perpenstionis & decisionis. Voluntas est cogitatio, qua res in-

tellectas libere amplectimur vel rejicimus. Eaque fit vel solo animo; vel animo simul & corpore, quæ posterior vocatur motus arbitrarius.

III. Hæ cogitationes, jam enumeratæ, fiunt vel sine, vel cum vehementiore spirituum animalium, in ventriculis cerebri existentium, motu. Ubi ab illis vehementior spirituum motus abest, illæ sunt pacatæ & tranquillæ, simplicibusque variatum intellectus & voluntatis specierum & partium jam enumeratarum nominibus designantur. Cum verò inter cogitandum spiritus illos vehementius in ventriculis cerebri moveri contingit, tum inquietantur & turbantur ab illo vehementiore motu cogitationes, mensque & corpus vehementius ab illis afficiuntur & patiuntur, atque ideo latine Animi affectus, vel passiones & perturbationes, & græcè pathemata nuncupari consueverunt.

IV. Ex his patet *Animi affectum* esse cogitationem, cum vehementiore spirituum Animalium, in ventriculis cerebri existentium, motu conjunctam, quo Animus sive mens, cum corpore, vehementius afficitur. Dico affectum esse *cogitationem*, quia est actio, quam ad rem attendentes peragimus: *eamque cum vehementiore spirituum cerebri motu, mentem, corpusque vehementius afficiente, esse conjunctam*; quia id vehementes in corpore motus, & mentis perturbationes, quæ sine illo fieri non possunt, probant.

V. Quia affectus sunt cogitationes, eæque in solo cerebro à mente fiunt, mentemque ibidem immediate & præcipue afficiunt, idcirco *eorum sedes* primaria & præcipua est Cerebrum: quia verò à spirituum illo, motu etiam cor aliæque corporis partes fortius afficiuntur, quæ deinde mediantibus nervis cerebrum & in eo mentem vicissim afficiunt, ideoque etiam cor aliæque partes, ab iis affectæ, & mentem deinde etiam afficientes, eorum quoque sedes, sed secundaria, dici possunt.

VI. *Motus ille spirituum animalium*, qui illas cogitationes comitatur, men-

tur, mentemque & corpus vehementius afficit, *oritur* vel à determinatione mentis cogitantis; vel ab ipso spirituum temperamento; vel ab objectis spiritus illos moventibus: æque causæ se mutuo sæpissime excitant, conservant, vel augent, & interdum etiam immutant.

VII. Ita enim à natura comparati sumus, ut mens nostra motum spirituum animalium ope glandulæ pinealis, varie, pro cogitationum varietate, determinet, ipsaque istâ variâ determinatione, ut & corpus, varie afficiatur: sed præcipue, ut motus spirituum, ab objectis & temperamento excitati, mentem & corpus quam maximè afficiant, variasque affectuum cogitationes & corporis perturbationes, pro motus & determinationis suæ varietate, in ipsa, per varium spirituum in varias partes influxum, excitent, vel excitatas immutent.

VIII. Et hinc, quia, in vehementioribus istis cogitationibus, spiritus aliter nonnunquam determinantur, quam illi à suo temperamento vel ab objectis moventur: imo, quia mens sæpissime spiritus animales, inter cogitandum, modo hac, modo illa ratione determinat, ideo sæpe contingit, ut *varii, imo contrarii in nobis oriuntur affectus*; qui vulgò luctæ carnis & spiritus, sive facultatis rationalis & irrationalis (quas quidam falsò in mente esse imaginantur) male adscribi solent. Mens enim nostra tota est rationalis, quamvis ratione sive cogitandi facultate non semper bene utatur, & à rebus externis sæpe magno perturbetur.

IX. Et quia spiritus sæpissime à suo temperamento vel ab objectis tam fortiter & celeriter moventur, ut illorum motus mentis diligentior attentionem vel determinationem antevertat, vel à mentis attendentis determinatione mutari vel sisti non possit; hinc sæpe fit, ut vel non satis attendentes, vel res non satis bene perscrutant, vel quamvis interdum etiam ad rem attendamus, *inviti tamen, ad affectus quosdam rapiamur, & quamdiu fortis ille spirituum motus durat, illi in nobis perseverent.*

Facultas enim seu vis mentis, qua spirituum illum motum potest determinare, vel determinationem eorum mutare, non est in-

finita, sed suos habet limites: iique in variis imo iisdem hominibus, ob temperamentum vel innatum, vel ex consuetudine, aut ex alia causa acquisitum, sunt varii: Atque hinc *possunt alii magis, alii minus affectus suos frenare.*

X. *Quamvis autem spirituum animalium motus, à temperamento vel objectis ortus, sæpissime valde sit fortis; attamen ille, à mentis, per consuetudinem cum cerebro ex impressione quorundam observatorum axiomatum roboratæ, vel interdum etiam subito ex affectus alicujus notis repente impressis mutatæ vi, sæpissime magnam partem potest superari, vel totaliter mutari, & alii affectus in nobis queunt excitari.* Atque hoc in timidis, castra & alia loca periculosa diu frequentantibus, & inde fortitudinem acquirentibus; & in iis, qui, rem aliquam, quâ antea delectabantur, subito valde fordidam vel fætidam percipientes, ab illa postea penitus abhorrent, est manifestum.

XI. *Fortitudo itaque vel debilitas mentis in eo consistit, quod mens spirituum motum magis vel minus, pro arbitrio suo, determinare possit.*

XII. *Quoniam autem spiritus, pro varia nostri iudicii cogitatione, varie à mente determinatur, atque inde varii oriuntur affectus, idcirco diligenter attendendum, ne inter judicandum fallamur, & ita pravam spirituum determinationem ac consequenter pravam & inconvenientem in nobis affectum excitari patiamur, & si pravi affectus ex pravo iudicio jam fuerit ortus, laborandum ut mox mutato iudicio determinationem spirituum immutemus, & ita contrario affectu priorem corrigamus, vel mentem ad alia convertamus.* Ita ex. gr. iram possumus præcavere vel compescere, de re alia cogitantes, vel iudicantes rem esse contemnendam, quia nimirum vel nullam, vel exiguam injuriam infert.

Atque hinc Lucretius, de affectibus, ex vitioso iudicio ortis, loquens, ita ait:

*Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas?
 Omnis cum in tenebris præsertim vita laboret.
 Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
 Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem Animi, tenebrasque necesse est,
 Non radii solis, neque lucida tela Diei
 Discussant, sed natura species, ratioque.*

Quod autem mentis ad alia conversio affectus compescat vel præcaveat, patet ex Platonis consilio, qui irascentem, antequam vindictam sumeret, literas alphabeti mente percurrere volebat. Mente enim hac ratione, ab objecto iram concitante, ad alia conversâ, & spirituum motu hinc per moram languescente, affectus excitatus vel imminuitur, vel tollitur.

XIII. Et quia motus, ab objectis perceptis ad cerebrum delati, spiritus cerebri diversimode determinant, ac proinde varios affectus in nobis non satis attendentibus, vel res non satis bene examinantibus excitant; hinc sæptissime fit, ut, à sola voce, vel gestu leniore, ad amorem, favorem, vel misericordiam, ab asperiore ad odium, iram, vel insultationem, quamvis nulla alia justa talium affectuum adsit causa, pene inscîi rapiamur. Quod præcavebimus vel corrigemus ad rem ipsam bene attendendo, & bene de ea judicando.

XIV. Et quoniam temperamenta & judicia hominum sunt varia, atque hinc varii spirituum motus ab eodem objecto in hominibus excitantur; idcirco ab eodem objecto, in variis, imo etiam diverso tempore in isdem hominibus, varii producuntur affectus.

XV. Et quia spiritus animales, in ventriculis cerebri existentes, pro vario suo motu affectus excitante, apti sunt, instar variarum clavium, varios cerebri & nervorum aperire poros, hinc, quoniam in variis affectibus est varius spirituum motus & determinatio, fluunt etiam spiritus, in variis affectibus, varie in diversas partes, easque diversimode affi-
 ciunt;

ciunt; ut ex risu, & rubore, qui gaudium, & ex fletu & pallore, qui tristitiam comitantur, est manifestum.

XVI. *Affectus*, ob duplicem spirituum motum hos excitantem, *sunt duo*: voluptas & dolor.

XVII. *Voluptas* est affectus, per gratum spirituum animalium motum, mentem jucunditate perfundens.

Hic à natura in illum usum datus est, ut res voluptatem facientes diligentius prosequamur.

In voluptate ita spiritus animales tum ab objectis, tum à corporis temperamento, tum à mente, sæpe determinantur, ut illi apti evadant copiosius influere in cordis & ejus vasorum fibras dilatatorias & expulsorias; quo fit, ut sanguis, in cor copiosius ingressus, ibique intentius calefactus, & deinde largius per corpus distributus, *gratum* totius corporis *calorem & ruborem excitet*.

In eodem voluptatis affectu, spiritus sæpissime ita determinantur, ut illi ita fluant in musculos faciei & pectoris, easque partes ita contrahant, & concutiant, ut *cachimus & risus*, hic sæpe oriatur; qui nonnunquam tantus est, ut lacrimales oculorum poros, concussionis istius vi, tantopere aperiat, ut *lacrima* præ risu, ex voluptate orto, satis copiosæ ex oculis emittantur.

In hoc affectu mittuntur interdum spiritus, ob suam determinationem hic acquisitam, tam fortiter in brachiorum, crurum, aliarumque partium musculos, ita ut valvas eorum inordinate modo claudant, modo aperiant, quo illi, ab unis musculis in alteros vicissim magna cum celeritate transeuntes, *tremorem* in voluptate producant.

XVIII. *Dolor* est affectus, per ingratum spirituum animalium motum, mentem molestiâ afficiens.

Hic à natura datus est in illum usum, ut res dolorem facientes diligentius fugiamus. Unde patet affectus non plane esse vitandos, quod olim Stoici voluerunt.

In dolore spiritus animales in cerebro, tum ab objectis, tum à mente, sæpe

te, sæpe ita determinantur, ut illi ex cerebro sese insinuent in fibras, quæ cordis orificia & vasa arctant, & copiosi sanguinis in illud ingressum, & ex eo egressum, impediunt: in liene vero crassas sanguinis partes à reliquis separent, quæ deinde ad cor delatæ dilatabilitatem justam sanguinis ibidem tollunt, unde postea *corpus* univ ersum, ob sanguinem non satis calefactum, & parce distributum, *refrigeratur, & pallore perfunditur.*

In eodem affectu spiritus animales sepiissime ita determinantur, ut illi copiose fluant, partim in musculos genarum; atque ita *plorantium* in iis *gestum producant*: partim in fibras, quæ aperiunt poros vasorum, quæ sunt circa glandulas lacrimales; unde fit, ut poris illis per horum influxum apertis, partes serosæ sanguinis, à corde cum reliquo sanguine eo propulsæ, in oculis largiter separentur, & ex iis *lacrimarum* solita specie expellantur.

Sæpe etiam illi ita hic determinantur, ut identidem & vehementius, fluant in musculos expirationi inservientes; atque hinc tum *in dolore oritur gemitus & ejulatus.*

Et quia spiritus hic sæpe, ob suam determinationem, valde languide mittuntur in brachiorum & crurum musculos, quo eorum valvulæ non satis bene clauduntur, hinc fit, ut spiritus illi per coniventes illas musculorum valvulas, ultro citroque quam citissime fluentes, *tremorem* sæpe in dolore producant.

Ut dolor determinat spiritus in musculos fugæ inservientes, *surgamque producit*: ita à *voluptate* determinantur spiritus in musculos rei prosecutioni ministrantes, *prosecutioque* rerum ab ea excitatur.

XIX. Affectus voluptatis & doloris afficiunt hominem, vel in *perceptione* sensus, reminiscentiæ, & imaginationis; ac præcipuè in sensu tactus. Ac tum vel voluptatis & doloris sensitivi, vel synecdochice generali *voluptatis & doloris* nomine designantur: quia affectus voluptatis & doloris, qui sensibus & præsertim tactu percipiuntur, fortius, quam ullæ aliæ voluptatis vel doloris cogitationes, nos afficiunt.

Vel afficiunt nos in *judicio*, & appellantur *latitia & tristitia.*

Vel afficiunt nos in *volendo*; & vocantur *Amor & odium.*

Vel denique ab his affectibus afficimur in rebus intellectis, *per motum arbitrarium, fugiendis vel prosequendis, & illi alacritatis vel languoris appellatione insigniri consueverunt.*

XX. Est autem *dolor sensitivus*, dolor ex ingrato nervorum motu, ad cerebri spiritus sensoriumque commune delato, & ibidem à mente percepto, ortus.

Quia organa sensoria sunt varia, variaque sunt objecta sensibilia, idcirco motus ille ingratus, dolorem in variis sensationibus efficiens, etiam est varius. Atque hinc alius dolor est, qui ab ingrato sapore in lingua; alius, qui ab ingrato odore in naribus; alius, qui ab ingrato lumine in oculis; alius, qui ab ingrato sono in auribus; alius, qui ab ingrata tactili qualitate in nervis tactoriis excitatur.

Dolor autem tactorius, quia magis est obvius, & vehementius præ ceteris nos afficit, fere solus inter ingratas sensationes doloris nomine vulgo indigitari solet.

Isque oritur ab omni vehementiore sensoriorum tacteriorum, cutis, carnis, nervi, & similibus, motu, partes lædere apto.

Atque ideo à vehementi calore, frigore, punctione, scissione, verberatione, contusione, tensione, aliisque similibus causis, motum talem vehementiorem, in instrumentis tactoriis producentibus, originem ducit.

Neque ulla est causa, cur semper in dolore tactorio solutionem continui adesse dicamus: sufficit enim hinc ad doloris productionem solus motus justo vehementior, partes lædere aptus; quippe qui, teste experientia, sæpissime per calorem & frigus, item acrimoniam, simileque alias intemperies, citra ullam continui solutionem, in illis partibus excitetur.

Hic inducit vigilias & inquietudines, vehementi illo suo motu spiritus ventriculosque cerebri vehementius dilatando: *spasnum & convulsiones*, valvulas quorundam nervorum inordinate aperiendo: *lipothymiam*, spiritus in cordis fibras constrictorias determinando: *inflammationes & tumores*, poros quorundam vasorum nimis recludendo.

Voluptas sensitiva est voluptas, ex grato nervorum motu, ad
cerebri

cerebri spiritus, sensoriumque commune delato, & ibidem à mente percepto, profectus.

Hæc, pro organorum sensoriorum & objectorum sensibilibum varietate, est varia: alia enim est voluptas, quæ ex jucundo objectorum visibilibum visu; alia quæ ex aliorum sensibilibum grato sensu oritur. Potissima autem sensitiva voluptas est tactilis, quæ ex tangibilibum jucundo tactu, hoc est, citra læsionem forti, proficiscitur, & titillatio vulgo dicitur, quippe quæ fortius nos afficit, & pluribus partibus competit.

Voluptas sensitiva, præ cæteris voluptatibus, hominem quam maximè afficit, spiritusque in cerebro ita determinat, ut illi convenientissime per totum corpus diffundantur; atque ideo, nisi negligentiam aliarum rerum pariat, omnes hominis actiones quam maximè juvat.

Non est autem pretereundum, ad dolorem & voluptatem sensitivam pertinere, ubi citra judicium, à solo spirituum motu, ab aëris vel sanguinis bona temperie excitato, aliquando nos solito alacrioris ac hilariores, vel languidiores & mæstiores sentimus.

XXI. Atque hæc de affectibus perceptionis, sequuntur judicii: Latitia sc. & tristitia.

Latitia est voluptas, ex judicio rei gratæ orta.

Tristitia est dolor, ex judicio rei ingratae natus.

Pro ut autem res, quas gratas vel ingratas judicamus, sunt variae, ita hi *latitiæ vel tristitiæ affectus variis gaudii vel mæroris; spei vel metus; beneficentiæ vel iræ; misericordiæ vel insultationis; favoris vel invidiæ; gloriæ vel pudoris; constantiæ vel pœnitentiæ; promptitudinis vel fluctuationis; congratulationis vel zelotypiæ; lætæ vel tristi admirationis, æstimationis, vel cotemtus; item desiderii vel hilaritatis; aliisque nominibus designari consueverunt.*

Gaudium est lætitia ex judicio boni acquisiti.

Mæror est tristitia ex judicio mali, quod sumus nacti.

Uterque affectus, si subitus & vehemens fuerit, hominem subito potest occidere. Ille; dum sanguis nimis copiose; in cor, subito nimis dilatatum, subito ingressus, & ibi, ob nimiam copiam incen-

di nequiens, calorem ventriculorum cordis suffocat. Hic dum calor cordis, ob justum sanguinis ingressum, ex nimia constrictione cordis ventriculorum subito facta, subito impeditum, subito extinguitur.

Spes est lætitia ex opinione desideratum bonum adipiscendi.

Metus est tristitia ex opinione desideratum bonum non acquirendi.

Quia autem plerumque argumenta, quibus bonum aliquod desideratum acquirendum vel non acquirendum esse judicamus, non plane indubitata; sed tantum verisimilia, & ita contingentia censemus, ita ut contrarium, quam speramus vel metuimus, credamus posse evenire, hinc *spem comitatur plerumque metus, & metum spes.*

Atque *hoc illam præbet utilitatem*, ut nos in omnem eventum, adversus omnia incommoda, prudenter, & quantum fieri potest, armemus.

Spes omni metu destituta *securitas* dicitur.

Hæc quia omnem periculorum & incommodorum imminetium adimit cogitationem, impedit quo minus adversus ea nos armare possimus, ac ideo *sapissime nos in maxima pericula & incommoda præcipitat.*

Metus ab omni spe vacuus *desperatio* appellatur.

Hæc, quia sæpissime ingens vindictæ desiderium adversus incommoda & pericula imminetia excitat, *maximam in nobis producit spirituum agilitatem, qua pericula & incommoda magnâ vi aggredimur, & interdum etiam præter opinionem superamus.* Hinc dicit Poeta: *Una salus victis nullam sperare salutem.*

Beneficentia est lætitia, ex opinione beneficii accepti orta, & desiderio illud beneficio compensandi comitata.

Ira est tristitia, ex opinione injuriæ illatæ nata, & vindictæ cupiditate conjuncta.

Irati, in quibus tristitia vindictæ desiderio est vehementior, præ ira solent expalescere, ob spiritus ex magna illa tristitia, in fibras cordis vasorumque ejus constrictorias fortius determinatos, ac justam sanguinis incalescentiam & in faciem reliquumque corpus distribu-

tributionem impediētes. *Verum ipsa vindicta prae aliis vehementius ab his institui solet*; quod ipsorum spiritus hic lentius in cerebro moti, lentas quidem sed circumspectas & acres ipsis de doloris illati vindicta concedant cogitationes. Atque *ideo hi etiam magis sunt metuendi.*

Quorum vero ira habet vindicta desiderium tristitia majus, in his spiritus ex magno illo desiderio vehementius in cordis fibras dilatatorias & expulsoarias vicissim determinati, & sanguinis poros ad vehementiorem incalescentiam, à subtili materia faciendam, adaptantes, faciunt ut sanguis copiosius in cor ingrediatur, vehementiusque ibi incalescat, & uberius per totum corpus distribuatur; unde in his sequitur faciei erubescētia, & spirituum animalium in cerebro magna effervescentia, quæ magnum quidem vindicandi producit impetum; verum, cum hic celeres de vindicandi modo fiant cogitationes, perpensioque circumspecta hic impediatur, effervescentiaque illa sanguinis non diu duret, hinc illorum ira minus consuevit esse efficax, ac proinde minus metuenda.

Insultatio est lætitia, ex judicio mali alteri, cui male cupimus, illati orta, cum contumeliæ inferendæ desiderio conjuncta.

Si contumeliæ illius inferendæ desiderium risu testemur, ea tum *irrisio* dicitur.

Misericordia est tristitia ex judicio mali, ab altero, cui bene volumus, accepti.

Favor est lætitia ex judicio boni ab altero, cui bene cupimus, acquisiti.

Invidia est tristitia, ex judicio boni, ab altero, cui male cupimus, comparati.

Gloria est lætitia, ex judicio acquisiti vel acquirendi à nobis honoris.

Pudor est tristitia, ex opinione imminentis reprehensionis vel dedecoris orta, & cum desiderio dedecoris fugiendi comitata.

Si tristitia hic præcellat, adest, ob cordis ex hac constrictionem, expallescētia. Sin præcellat desiderium, adest, ob sanguinem ex eoinvultum copiosius determinatum, erubescētia.

Constantia est lætitia ex judicio nostri facti, quod factum volumus,

mus. Si ex eo facto aliquid boni speremus, vocatur *bona conscientia*.

Pœnitentia est tristitia ex iudicio nostri facti, quod factum nolumus. Si ex eo facto aliquid mali metuamus, vocatur *mala conscientia*.

Promptitudo est lætitia, orta ex iudicio certum quid eligendi ex rebus variis & dubiis.

Fluctuatio est tristitia ex eo orta, quod ex rebus variis nullam præ aliis aggredi, vel perficere, vel aggrediendam iudicare queamus.

Congratulatio est lætitia, ex iudicio boni ab alio acquisiti vel acquirendi, quod nobis commune censemus.

Zelotypia est tristitia ex iudicio boni, ab alio acquisiti vel acquirendi, quod nobis deberi existimamus.

Lata admiratio est lætitia, ex iudicio excellentis & rarę in objecto percepto bonitatis orta.

Tristis admiratio, est tristitia ex iudicio excellentis & rarę pravitatis nata.

In admiratione spiritus sæpe ita fortiter in partes determinantur, ut partes immotæ ac tensę maneat, hinc ait, Poëta: *Obstupui, steteruntque comæ, vox faucibus hæsit.*

Lata aestimatio est lætitia, ex observato magno rei amatae pretio.

Tristis aestimatio, est tristitia ex observato magno rei exosa pretio.

Letus contemptus est lætitia, ex vili pretio in re exosa observato.

Tristis contemptus est lætitia, ex vili in re amata observato pretio.

Desiderium est tristitia ex bono amisso, cum recuperandi cupiditate conjuncta.

Hilaritas est lætitia ex malo superato.

XXII. *Voluntas item duos habet affectus: amorem sc. & odium.*

Amor est rei intellectæ cum voluptate amplexio.

Odium est rei intellectæ cum dolore rejectio.

Pro ut autem res intellectæ sunt varię, ita *hi affectus variis cupiditatis vel averfationis; simplicis amoris vel odii; amicitia; vel inimicitia; benevolentia; vel malevolentia; libidinis vel cocundi hor-*

roris;

roris; venerationis vel abominationis; superbiæ vel humilitatis aut generositatis; crudelitatis vel lenitatis; item philautiæ vel odii sui; gratitudinis, vel ingritudinis; vel aliis *nominibus distingui solent.*

Cupiditas est amor rei acquirendæ.

Aversatio est odium rei comparandæ.

Amor simplex est amor rei acquisitæ.

Odium simplex est odium rei comparatæ.

Amicitia est amor ejus, quem nobis parem putamus.

Inimicitia est paris existimati odium.

Benevolentia sive familiaritas est amor, quo personam aliquam, beneficii conferendi gratiâ, amamus.

Malevolentia est odium, quo alium nocendi causa prosequimur.

Libido sive concupiscentia, est amor, quo personam aliquam venis exercendæ causa diligimus. *Coeundi horror*, contra.

Veneratio est amor ejus, quem supra nos existimamus.

Abominatio est odium ejus, quem valde pravum censemus.

Crudelitas est graviter aliis nocendi desiderium.

Lenitas est aliis parcendi amor: vel alieni nocementi aversatio.

Gratitudo est personæ, unde beneficium accepimus, amor.

Ingratitudo est personæ, unde beneficio sumus affecti, odium.

Superbia est magni honoris desiderium.

Humilitas est magni honoris aversatio.

Generositas est libertatis nostræ & rerum nobis propriarum amor, cum omnium aliarum, quæ nobis auferri possunt, contemptu conjunctus. *Hæc præstantissimum remedium est ad omnes affectus inordinatos evitandos vel compescendos.* Quis enim magnopere exgr. ob injuriam irascetur, ob damnum tristabitur, ob lucrum gaudebit, ob honores gloriabitur, vel ob dedecus, animum suum demittet; qui per generositatem hæc omnia contemnere didicit?

Philautia est sui amor: cui opponitur *sui odium.*

XXIII. Denique *affectus*, quo mens *in rebus per motum arbitrarium prosequendis vel fugiendis* afficitur, item *duplex est*: Alacritas & languor.

Alacritas est voluptas, ex rebus per motum arbitrarium prosequendis vel avertendis orta.

Languor est dolor, ex rebus per motum arbitrarium prosequendis vel avertendis profectus.

Hi duo affectus, si res prosequendæ vel fugiendæ cum periculo & difficultate judicantur conjunctæ, *audacia vel timoris*; si magne, *animositatis vel pusillanimitatis*; si nostri officii, *diligentia vel ignavia nominibus designari solent.*

Audacia enim est, in rebus difficilibus & periculosis aggrediendis, alacritas.

Timor est, in rebus difficilibus & periculosis aggrediendis, languor.

Animositas, est alacritas, in rebus magnis aggrediendis. Eaque in rebus magnis ad exemplum aliorum aut cum aliis certatim aggrediendis vocatur *emulatio.*

Pusillanimitas est languor in aggrediendis rebus magnis.

Diligentia est, in peragendis rebus officium nostrum spectantibus, alacritas.

Ignavia est rerum nostri officii peragendarum languor.

XXIV. Atque ex his fatis commode omnis affectuum natura & varietas intelligi, innumerorumque problematum solutio exhiberi posse videtur. Ita enim ex. gr. si quis quærat, *cur homines invidi sæpe sint corpore maculento & livido?* Resp. quia ex tristitiæ dolore, cor nimis arctatum sanguinem non bene concoquit, eumque parcum & nigrum in corpus diffundit.

Item, *cur claudi, gibbosi, coclites, alique gravioribus conformationis vitiis laborantes, sæpe sint irrisores?* quia, cum sciant se propter sua vitia à plurimis contemni, & derideri; gaudent alios sui similes inveniri, eosque in solatium doloris, quem ex sua ab aliis acceptâ dirisionis contumeliâ habent, quâvis datâ occasione derident, seque ita oblectant.

Item, *cur pueri, sæmna, & senes, magis, quam viri adulti & cordati, ex tristitia sint in lacrimas proni, easque copiosius profunderere soleant?* Respondeo, quia præ aliis plus feri in sanguine habent; laxioribusque caruncularum lacrymalium poris sunt præditi, & judicio minus valentes vehementiore tristitiæ dolore ab objectis ingratis afficiuntur.

Item

Item, *cur Iuvenes ad prodigalitatem; senes vero ad avaritiam, sint proclives?* Resp. Quia Iuvenes, ob temperamentum corporis iuvenile, magis opum usu, eas consumente, quam earum possessione; senes verò, ob temperiem senilem, magis earum possessione, quam usu delectantur.

Item, *cur Stupidos, & ingeniosos ac rerum peritos, nunquam aut raro admiratio capiat?* Resp. quia illi ob ingenii stuporem admiranda rerum dijudicare requeunt; his verò, ob magnam ipsorum perspicaciam & rerum peritiam, vix quicquam novi & rari occurrere potest.

Item, *cur nonnullis præ timore alvus laxetur?* Resp. quia in illis spiritus ex timore in cerebro ita determinantur, ut illi fortius ex cerebro fluant in fibras intestinorum oblique descendentes, quæ excretioni alvi inferviunt.

Item, *cur lacrima largius profusa tristitiam levent?* Resp. quia sanguinem puriorem, ac proinde ad tristitiam ineptiorem, reddunt.

Item, *cur in ingenti mæstitia lacrima non fluant?* quia per eam cor ita constringitur, ut serum cum sanguine in oculos satis copiose propelli non possit.

Item, *cur perique mortalium voluptatibus sensitivis, corporeis vulgo dictis, sunt quam maxime addicti?* Resp. quia illæ quam maxime, præ cæteris, nos oblectant.

Item, *cur corporis pulchritudo maximè amorem conciliet?* Resp. quia illa oblectat visum omnium sensuum principem.

Item, *cur maxima sit honorum invidia?* Resp. quia illi inter res mortalium maximi censentur.

Item, *An primi affectuum inconuenientes impetus, qui non à mentis determinatione, sed ab objectis, vel spirituum temperamento excitantur, sint culpandi?* Resp. illos culpandos esse; quia eorum inconuenientiam vel consuetudine prava produximus, vel bona consuetudine corrigere negleximus.

Item, *an dolor sensitivus, qui vulgò dolor corporis appellatur, rectè inter affectus animi numeretur?* Resp. illum rectè inter eos numerari; quia ille animum, à quo percipitur, præ omnibus aliis doloribus, quam maxime afficit.

Item, *an dolor rectè in unum, qui animi, & alterum qui sit corporis,*

vulgò dividatur? Resp. divisionem illam esse malam: Cum omnis dolor sit animi, à quo solo percipitur; corpus verò nihil percipere possit; quippe quod sit tantum instrumentum, quo mens omnes rerum objectarum perceptiones peragit.

Item, *an ideo*, ut vulgò existimant, *visu, auditu, olfactu, & gustu dolor percipiatur, quia sensoria istorum sensuum etiam tactu dicuntur prædita?* Respondeo, quod illa sententia à ratione planè sit aliena. Nam tactus, in quacunq; corporis parte statuatur, solarum tactillum, ut caloris, frigoris, duritiei, mollitiei, asperitatis, levitatis, gravitatis, acrimoniæ, lenitatis, similibumque aliarum qualitatum; non autem coloris, odoris, soni, saporis grati vel ingrati potest esse index. Atque ideo dolores sive molestiæ à fæore, pravo sapore, ingrato sono, vel nimio lumine ortæ, ad solum partium odoratum, gustum, auditum, & visum; nequaquam ad earum tactum sunt referendæ.

Neque prætereunda videtur celebratissima illa quæstio, qua quæritur, *an voluptas summum hominis bonum, & dolor summum ejus malum sit censendus*: Ad quam per negationem respondeo. Voluptas enim & dolor sunt tantum stimuli, in illum usum à naturâ dati, ut horum, cum recto judicio usurpatorum, ope, summum bonum, quod est nostra perfectio & conservatio, tanto alacrius prosequamur; & summum malum, quod est nostra destructio, diligentius fugiamus. Præterea, summum bonum semper est appetendum, summum malum semper fugiendum: Sæpe autem contingit, ut dolor sit prosequendus, ut ex. gr. in gangrenâ brachii extirpandâ; & voluptas sit fugienda, ut ex. gr. in febribus ardentibus, aliisque morbis, ubi ab alimentorum jucundorum voluptate est abstinendum, clarè apparet. Adhæc summum bonum absque omni voluptatis affectu esse potest: ubi sc. homo perfectione suâ, à naturâ ipsi concessâ, sine ullo vehementiore spirituum motu, voluptatis affectum pariente, tranquillâ mente fruitur.

XXV. Affectus omnes moderati, & personis loco ac tempori convenientes, sunt boni: quia naturam nostram juvant. Immoderati verò, intemptivi, & loco personisque inconvenientes, omnes sunt

sunt mali : quia iudicium nostrum pervertunt, & in magnas molestias, morbosque, & alia mala nos præcipitant.

XXVI.

Quia autem pleræque nostræ actiones cogitivæ affectibus doloris vel voluptatis sunt comitatæ, hinc fere omnis nostræ vitæ beatitudo vel miseria in bono vel malo affectuum regimine consistit. Qui itaque felicem hanc desiderat vitam, omnem adhibeat operam, ut dolorem tactorium per remedia medica, reliquosque affectus per rectum iudicium, & rectorum iudiciorum, bonorumque affectuum notas, cerebro impressas, ac subinde etiam per mentis ad alia conversionem, ut superius monuimus, discat moderari. Neque hoc erit difficile, exerceamus nos tantum, nec quicquam procrastinemus.

Verum dum plerique hic sese exercere detrectant, totam vitam, sub gravissimo pravorum affectuum tyrannide, miserrime ducunt.

F. I N I S.

Pag. 5. lin. 15. lege nonnunquam à mente determinantur pag. 8. lin. 17. lege cachinnus. p. 14. lin. 24. lege Tristis contemptus est tristitia.